

SUN'IY INTELLEKT JURNALISTIKANING KELAJAGIDA QANDAY ROL O'YNAYDI?

Tursunova Dilso'z Abrorovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining jurnalistika sohasidagi o'rni va uning kelajakka ta'siri tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida jurnalistikada avtomatlashtirilgan maqola yozish, ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish va faktlarni tekshirishda SI vositalari keng qo'llanilmoqda. Maqolada sun'iy intellekt yordamida yangiliklar tayyorlash, auditoriyaga mos kontent yaratish hamda jurnalistik etikaga ta'siri kabi jihatlar yoritilgan. Shuningdek, SI jurnalistikaning kasbiy mezonlariga qanday ta'sir ko'rsatishi, inson jurnalistlar va sun'iy intellekt o'rtasidagi hamkorlik imkoniyatlari ham ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari jurnalistika sohasida SI texnologiyalaridan oqilona foydalanish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, jurnalistika, media texnologiyalar, avtomatlashtirilgan jurnalistika, axborot ishonchliligi, raqamli transformatsiya, kelajak kasblari, jurnalistikasi

Bugungi kunda texnologik taraqqiyot insoniyat hayotining barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Sun'iy intellekt (SI) — bu sohalar kesimida inqilobiy o'zgarishlar olib kelayotgan ilg'or texnologiyalardan biri bo'lib, u nafaqat ishlab chiqarish, tibbiyot, ta'lim, balki axborot uzatish va jurnalistika sohalarini ham tubdan o'zgartirib bormoqda. Ayniqsa, Ommaviy axborot vositalari (OAV) sohasida SI vositalarining qo'llanilishi nafaqat ish jarayonlarini avtomatlashtirishga, balki jurnalistikaning mohiyati, uslubi va formatiga ham yangi shakl va yondashuvlar olib kirmoqda.

Jurnalistika — bu jamiyat bilan uzviy bog'liq bo'lgan, haqiqatni izlash, uni tez va aniq yetkazish orqali axborot makonini shakllantiruvchi faoliyatdir. Ana shu maqsadga erishishda hozirgi davrda sun'iy intellekt texnologiyalarining ahamiyati

beqiyos bo'lib bormoqda. Dastlabki bosqichlarda bu texnologiyalar yordamchi vosita sifatida qaralgan bo'lsa, bugungi kunga kelib u axborotni yig'ish, qayta ishlash, saralash, tahlil qilish va hatto yangilik matnlarini yozishgacha bo'lgan jarayonlarda faol ishtirok etmoqda.

Sun'iy intellekt vositalari jurnalistlar ishini yengillashtirish, ularga ko'proq vaqt va imkoniyat taqdim etish, kontentni shaxsiylashtirish, faktlarni aniqlash va soxta axborotga qarshi kurashish kabi muhim yo'nalishlarda o'z foydasini ko'rsatmoqda. Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida ishlab chiqilgan algoritmlar auditoriyaning qiziqishlarini tahlil qilish, ularning ehtiyojlariga mos axborotni yetkazib berish imkonini yaratmoqda. Bularning barchasi jurnalistikada yangicha yondashuvlar, innovatsion metodlar va raqamli transformatsiyaning asosiy elementlariga aylanmoqda.

Ammo bu jarayon bilan bog'liq holda dolzarb savollar ham yuzaga chiqmoqda: sun'iy intellekt inson jurnalistni butunlay almashtirishi mumkinmi? Axborot uzatishda insoniy omil, axloqiy me'yorlar va xolislik qanday ta'minlanadi? Ushbu maqolada sun'iy intellektning jurnalistikadagi hozirgi o'rni, imkoniyatlari, afzalliklari va ehtimoliy xavflari tahlil qilinadi. Shuningdek, jurnalistika kasbini egallayotgan yoshlar uchun bu texnologiyaning qanday yangi eshiklar ochayotgani va qanday mas'uliyat yuklayotgani haqida fikr yuritiladi.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining jurnalistikaga kirib kelishi ushbu sohada tub burilish yasamoqda. Dastlab, texnologiyalar jurnalistlar uchun yordamchi vosita sifatida xizmat qilgan bo'lsa, bugungi kunda ularning funksional imkoniyatlari shu darajada kengayganki, ayrim hollarda SI yangiliklarni mustaqil tarzda tayyorlab, tahrir qilib va hattoki auditoriyaga yetkazib bera oladi. Bu esa jurnalistika jarayonlarini tubdan avtomatlashtirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, katta hajmdagi axborotni qisqa vaqt ichida saralash, statistik ma'lumotlarga tayanib xulosa chiqarish, yangilik matnlarini ishlab chiqish va real vaqt rejimida axborot yetkazish kabi vazifalarda sun'iy intellektning roli beqiyosdir.

Sun'iy intellekt vositalari, ayniqsa, shablon asosidagi kontent yaratishda — masalan, sport natijalari, ob-havo axborotlari, moliyaviy ko'rsatkichlar bo'yicha

yangiliklar tayyorlashda nihoyatda samarali. An'anaviy jurnalistika usullariga nisbatan SI ko'proq tezlik va aniqlikni kafolatlaydi. Misol uchun, dunyodagi yirik axborot agentliklari, xususan, "Reuters", "Associated Press" va "Bloomberg" sun'iy intellekt vositalaridan faol foydalanmoqda. Ular yordamida yaratilgan maqolalar inson tomonidan yozilgan matnlardan deyarli farq qilmaydi. Bu esa texnologiyaning imkoniyatlari naqadar keng ekanini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt soxta axborotga qarshi kurashish vositasi sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi. Hozirgi axborot makonida feyk yangiliklar, noto'g'ri ma'lumotlar va manipulyatsiyalar soni ortib borayotgani sababli, axborot ishonchliligi jurnalistikaning eng dolzarb masalalaridan biriga aylangan. SI vositalari esa internet tarmoqlarida tarqalgan katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish orqali ularning haqiqatga mosligini aniqlash, manbalarni solishtirish va tezkor fakt-cheekingni amalga oshirish imkonini beradi. Bu esa axborotni iste'mol qiluvchi auditoriya uchun ham ishonchli manba yaratishda muhim omil hisoblanadi.

Yana bir e'tiborga molik jihat — bu auditoriyaga moslashtirilgan kontent yaratish imkoniyati. Sun'iy intellekt foydalanuvchilarning xatti-harakatlari, qiziqishlari, o'qish odatlari va muomala uslublarini tahlil qilib, ularga shaxsiylashtirilgan yangiliklar oqimini taqdim etadi. Masalan, internetda faoliyat yurituvchi axborot saytlarining aksariyati foydalanuvchining avvalgi o'qigan materiallariga asoslanib, unga mos kontent tavsiya qiladi. Bu esa axborotni yetkazishning an'anaviy yondashuviga qaraganda samaraliroq bo'lishiga olib keladi. Jurnalistlar uchun esa bu yondashuv yangi g'oyalar, yangi formatlar va yangicha tahlil usullarini yaratishga yordam beradi.

Shuningdek, sun'iy intellekt vositalari yosh jurnalistlar uchun ham katta imkoniyatlar yaratmoqda. Ayniqsa, ijodiy yozuvlar, ssenariy tuzish, turli janr va uslubda maqolalar yozishda SI yordamida yaratilgan namunalar ularga ilhom manbai bo'la oladi. Shu bilan birga, SI jurnalistlar uchun tayanch vosita bo'lib, ular o'z diqqat-e'tiborini tahlil, chuqur izlanish va insonga xos ijodiy ishlarga qaratishlari mumkin. Intellektual hikoyalar, reportajlar, intervyular va tadqiqotlar yaratishda sun'iy intellektning funksiyalari yordamchi vosita bo'lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt favqulodda holatlarda ham o'z ahamiyatini ko'rsatmoqda. Tabiiy ofatlar, ijtimoiy tartibsizliklar yoki boshqa muhim voqealarning ro'y berishida SI vositalari real vaqt rejimida axborotni yig'ish, tahlil qilish va dolzarb xabarlarini tezkorlik bilan yetkazish imkonini beradi. Bu esa jurnalistikaning asosiy tamoyillaridan biri — tezkorlik mezoniga to'liq javob beradi.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt jurnalistikaning mohiyatiga oid muhim savollarni ham yuzaga chiqaradi. Jumladan, axloqiy mezonlar, insoniy xolislik, jurnalist burchi va mas'uliyati kabi jihatlar faqat sun'iy tizimlar yordamida to'liq ta'minlanishi qiyin. Bu esa, jurnalistika har qancha avtomatlashtirilmasin, inson omilining dolzarbligi saqlanib qolishini bildiradi.

SI yordamida yaratilgan kontent inson tomonidan tekshirilishi, tahrir qilinishi va axloqiy jihatdan nazorat qilinishi lozim. Jurnalistika — bu faqat axborotni yetkazish emas, balki uni qanday yoritish, qanday ohangda, qanday etik mezonlar asosida taqdim etish hamdir.

Shunday qilib, sun'iy intellekt jurnalistikada tezlik, aniqlik va samaradorlik olib kirayotgan bo'lsa-da, inson jurnalistning roli hali ham markaziy o'rinda qolmoqda. Eng yaxshi natijalar aynan inson va sun'iy intellekt o'rtasidagi hamkorlik orqali yuzaga chiqadi. Ularning bir-birini to'ldiruvchi kuch sifatida birgalikda ishlashi jurnalistikaning kelajagini yanada yuksak bosqichga olib chiqadi.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt jurnalistika sohasiga sezilarli darajada yangilik, dinamika va texnologik samaradorlik olib kirmoqda. Uning yordamida jurnalistlar katta hajmdagi ma'lumotlarni qisqa vaqt ichida tahlil qilish, xolis va aniq axborotlar yaratish, auditoriya ehtiyojlariga moslashtirilgan kontent ishlab chiqish, faktlarni tekshirish, hatto avtomatlashtirilgan maqola yozish imkoniyatlariga ega bo'lmoqda. Bu esa nafaqat jurnalist ishining samaradorligini oshiradi, balki axborot olish va tarqatish tizimining ham tubdan yangilanishiga zamin yaratadi.

Sun'iy intellekt vositalari zamonaviy jurnalistikada yordamchi emas, balki faol ijodiy hamkor sifatida namoyon bo'lishni boshladi. U oddiy yangiliklar ishlab chiqishdan tortib, murakkab tahliliy materiallar tayyorlashgacha bo'lgan jarayonlarda qo'llanilmoqda. Ayniqsa, shablonli va ma'lumotga asoslangan

xabarlarini yaratishda SI beqiyos tezlik va aniqlikni ta'minlashi, jurnalistlarning vaqtini tejashi orqali ularni yanada murakkab, ijodiy, chuqur va insoniy yondashuv talab qiladigan materiallarga e'tibor qaratishga imkon bermoqda. Bu jihat jurnalistikaning sifatli rivojlanishi uchun muhim poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

Biroq, sun'iy intellekt imkoniyatlarining kengayishi bilan birga, muayyan xavotirlar va mas'uliyat ham yuzaga chiqadi. Jumladan, SI tomonidan yaratilgan kontentda insoniy omil — empatiya, axloqiy yondashuv, madaniy kontekstni anglash kabi nozik jihatlar yetishmasligi mumkin. Bu esa axborot ishonchliligi, xolislik va axloqiy mezonlarga rioya qilishda inson jurnalistning roli hanuz o'ta muhimligini bildiradi. Shuningdek, feyk xabarlar, noto'g'ri algoritmik qarorlar va ma'lumotlarni noto'g'ri talqin qilish kabi xavflar ham mavjud bo'lib, ularni nazorat qilish faqat inson aql-idroki orqali amalga oshiriladi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, jurnalistika faqat texnologik yutuqlarga emas, balki ijtimoiy mas'uliyat, haqiqatga sadoqat va axloqiy tamoyillarga tayanadi. Sun'iy intellekt qanchalik rivojlanmasin, jurnalistika mohiyatan inson tomonidan boshqariladigan, jamiyat ehtiyojlari bilan bog'liq bo'lgan faoliyat bo'lib qoladi. Demak, eng optimal model — bu inson va sun'iy intellektning birgalikda ishlashidir. Ana shunda texnologiya inson salohiyatini to'ldiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi va jurnalistika sohasida sifat, ishonch va yuksak mas'uliyat uyg'unlashgan yangi bosqichga ko'tariladi.

Kelajakda sun'iy intellekt vositalarining imkoniyatlari yanada kengayishi, yangi platformalar, algoritmlar va sun'iy jurnalistlar paydo bo'lishi kutilmoqda. Bu esa jurnalistika sohasida raqamli transformatsiya, mehnat bozorida kasbiy rol va vazifalarning qayta taqsimlanishiga olib keladi. Shunday ekan, bugungi jurnalistlar texnologiyani chuqur tushunishi, uni axborot yaratish va tarqatishda samarali qo'llashi, ammo shu bilan birga insoniy qadriyatlar, jurnalistik etika va haqiqatga sadoqatdan voz kechmasligi lozim. Faqat shundagina sun'iy intellekt bilan uyg'unlashgan jurnalistika jamiyatda axborot madaniyatini yuksaltiruvchi, mustahkam ishonchli poydevor bo'lib xizmat qila oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xayitov, M. A. Axborot texnologiyalari va jurnalistika. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2021. – 210 b.
2. Axmedova, S. B. Sun'iy intellekt: nazariya va amaliyot. – Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2020. – 168 b.
3. Zokirov, I. N. Raqamli jurnalistika va yangi media. – Samarqand: "Zarafshon" nashriyoti, 2022. – 185 b.
4. Russell, S., Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – 4th ed. – Pearson, 2020. – 1136 p.
5. Pavlik, J. V. Journalism and New Media Technologies. – Columbia University Press, 2019. – 320 p.
6. Marconi, F. Newsmakers: Artificial Intelligence and the Future of Journalism. – Columbia University Press, 2020. – 256 p.
7. Napoli, P. M. Social Media and the Transformation of News. – Oxford University Press, 2019. – 288 p.
8. European Journalism Centre. The Future of Journalism in the Age of AI. – <https://ejc.net/resources/future-journalism-ai>
9. Knight Foundation Report. Artificial Intelligence and Local News: Opportunities and Challenges. – 2021. – <https://knightfoundation.org>
10. OpenAI Blog. How AI is Reshaping the Newsroom. – 2023. – <https://openai.com/blog>